

ПРОФЕСОР ДР МИЛАН МАРКОВИЋ

Говор др Смиље Аврамов на комеморацији одржаној на Правном факултету у Београду 21. XI 1972. године, поводом смрти др Милана Марковића.

Тихо нас је заувек напустио Милан Марковић, истакнути педагог и стваралац на пољу међународног права и међународних односа, частан и предан борац за правичније људско друштво, личност богато обдарена најузвишенијом човечношћу. Угасио се живот наоко повученог човека, веома мисаоног и принципијелног, човека који је у себи драматично преживљавао све тешке тренутке кроз које је пролазила ова земља у последње четири деценије.

Тешко је у овом часу исказати шта губимо Милановом смрћу, шта губи ово друштво, наша школа и наука, шта губи његова породица коју је бескрајно волео. Тешко је направити биланс његовог животног пута, јер је његов живот, живот богате и снажне личности.

Рођен је 1912. у суровом времену када је српски народ повео судбоносну борбу за своје ослобођење. Није осетио очинску топлину ни тепање, јер га је отац у колеџци оставио да би учествовао у првим борбеним редовима, у биткама на Церу и Руднику и херојски погинуо остављајући своје кости на Кајмакчалану. Растао је Милан поред мајке, племените жене која му је дубоко усадила хуманистичка и слободарска осећања. Те две особине слобода и хуманизам остаће за цео његов живот императив његове савести, његове животне преокупације које ће у пуној мери доћи до изражаја у његовим научним радовима.

Гимназију и Правни факултет завршио је 1936. са одличним успехом у Београду. Развијао се у овој кући, у овим школским клупама, у оној сјајној плејади младих предатних револуционара овог Факултета који су одиграли тако значајну улогу у Народноослободилачком покрету. Снагом свог разума, свим својим срцем прихватио је револуционарне идеје. Син хероја из првог светског рата, човек изузетне политичке и људске ширине, опредељује се без резерве за пуну равноправност свих наших народа, за друштвену једнакост. Борио се за власт коју треба претворити у слободу (мисао В. Игоа).

У стравичним околностима окупације, каква је била окупација Београда и Србије, придружује се Народноослободилачком покрету и као службеник Београдског Окружног суда укључује се у илегални покрет и даје свој активни допринос.

Био је потребно много храбрости да се учини такав изоор, да се учини све што су тешки услови борбе у окупираном Београду тражили. И опет у својој мајци налази верног сарадника. У њиховом скромном.

стану налазе уточиште многи илегалци; делили су последње парче хлеба. А када је прошла ратна окупација, када је требало подизати земљу из рушевина Милан тихо прелази на нови фронт. Одрао по ослобођењу запослио се у Државној комисији за утврђивање ратних злочина где је дао свој велики допринос несебичним пожртвованим радом и високом струч ношћу. Човек који је иза себе оставио илегални рад за време окупације, рад у предатном, напредном студентском покрету није за себе тражио никакав положај, никакву улогу, сем улоге скромног радника на обнову земље. Том честитом и поносном човеку било је испод достојанства да се пусти низ струју свакодневног живота ситних материјалних задовољстава и благодети. Његова човечност гонила га је да тражи дубљи смисао свог постојања и богатију садржину живота. Снагу да истраје на том курсу црпео је из широког интелектуалног фонда; био је свестрано образован, познавалац класичне и модерне филозофије, музике и сликарства, врстан правник, целовит човек.

Посветио се науци и као научни сарадник Института за међународну политику и привреду, затим као професор овог Факултета оставља нам дела трајне вредности. Две области са подручја међународног права и међународних односа налазе се у жижи његовог интересовања — права човека и међународно кривично право; две области најизглед контрадикторне, али у перу Милановом тесно повезане. У својој докторској дисертацији коју је одлучно одбранио на овом Факултету 1958. под називом: „Заштита мањина у склопу међународне заштите људских права“, он је записао: „Сигурно је да проблем мањина, наизглед, не представља тако крупан проблем као разоружање или уговори о зајмовима. Ипак, тај проблем суштински је везан за највећи проблем нашег века — очување мира, јер доприноси добросуседским односима међу државама. Али, изнад свега то је проблем где се једна земља опредељује према највећим људским вредностима, према правима човека, без обзира на боју коже, веру, расу и националност“. Отуда су за њега права човека, људске вредности уопште, изна свих доминирајућих концепата о држави, па и нацији. Понет тим идеалима он ипак не заборавља страхоте рата када је опет према његовим речима: „Људска личност и достојанство били обезвређени од стране тоталитарних, агресивних система, када је човек сведен на предмет експериментисања, и масовног уништења“. Тешко искуство рата баца овог великог хуманисту на терен међународног кривичног права. Оставио нам је у наследство драгоцену монографију у рукопису.

Наш дуг је да то дело објавимо, да упознамо ширу јавност о научним резултатима нашег колеге. Његова природа није била агресивна, али је његова анализа међународних кривичних дела брита и снажна. Његов последњи чланак из области људских права посвећен је милионским масама страних радника у високоразвијеним земљама Европе. Он захтева и поткрепљује то међународним правилима, да те масе нужно морају увживати сопствену међународну заштиту, стандард људских права, економски и социјални која ће бити независна од унутрашњих норми појединих државних система који су често неповољни. Звучи као опомена завршне речи чланка: „Кроз борбу за изједначење услова рада, недискриминацију стране радне снаге са домаћом испољиће се ниво солидарности радничке класе у међународним размерама, пролетерски интернационализам у истинском смислу речи“. Звучи као опорукa упућена нама у овој кући: „Елементарна људска права милионских маса страних радника у појединој земљи је неиспитано подручје. Решења морају бити пронађена без одлагања“.

Трезвен и стваралачки дух, увек критички расположен према себи; није се заносио брзоплетим импровизацијама, није научном раду прилазио по неком шаблону, него се трудио да продере у суштину ствари. Био је аналитичар који не описује туђе мисли него анализира резултате и тражи своја решења, човек који игнорише пролазне јефтине ефекте, неукусну рекламу, човек изузетне скромности својствене само великим умо-

вима. Определио се увек за изучавање сложених, осетљивих и изузетно актуелних проблема. Чланак на пример о корејском рату кога је објавио 1951. године, који је тада изазвао негодовање, данас се оцењује као изузетан научни допринос. Требало је велике интелектуалне храбрости да се на то питање, а и на многа друга питања које је обрађивао Милан Марковић баца право светло, и то у тренутку када је мало ко желео да ствари види у правом светлу.

Изненадна смрт пресекала га је у тренутку журбе да што пре објави књигу о уговорном праву које представља резултат његовог дугогодишњег научног рада.

У сложеним послератним условима живота, у свим непогодама које су пратиле ову нападну земљу, које су пратиле наше младо социјалистичко друштво у развоју, Милан је сачувао веру у будућност, ведрину духа и висок хуманизам — највиши домет до кога се може издићи прави човек. А упознао је горчину неправде и подносио је без протеста. На том путу он је сагорео. Ово није конвенционална некролошка реч, Милан годи нама болује наочиглед нас другова и пријатеља. Био је рањен у рату, а да то никад ни поменуто није нити било какву инвалиднину тражио; тежак стомачни болесник, упозорен на ровито здравље, на опасности које прете његовом изнуреном организму но ипак није се повукао. Хтео је до краја да живи свој живот, веран идеалима од најраније младости. Увек одмерен и разборит, начелан и достојанствен и изнад свега бескрајно скроман. А данашњем бурном и понекад јетком времену тако су потребни људи тог кова. Милан је отишао тихо без фанфара и почасних плотуна. Прекаљени борац нашег револуционарног покрета, истакнути научни радник отишао је без јавног признања. Преостало нам је, данас, да му са осећањем дубоког бола, али са осећањем поноса што смо га имали кажемо само — хвала. Хвала му на његовом огромном доприносу нашој науци и школи. Хвала му за неуморни рад, за принципијелност у најтежим тренуцима наше прошлости. Хвала му на његовој бескрајној људској топлини.

АКАДЕМИК И ПРОФЕСОР ДР ПЕТКО СТАЈНОВ 1890—1972.

Академик др Петко Стајнов, професор Правног факултета у Софији, и истакнути бугарски државник преминуо је 24. јула 1972. године.

Његова смрт није губитак само за бугарско управно право, већ представља губитак за теорију управног права у свету јер је академик Петко Стајнов својим дугогодишњим радом и значајним делима већ давно ушао у ред врхунских теоретичара управног права, подједнако поштован и на западу и на истоку.

Својом докторском дисертацијом *»Administration et juridiction administrative en Allemagne«* коју је 1914. године одбранио на Правном факултету у Паризу, академик Петко Стајнов, ударио је темељ модерној теорији управног права у својој земљи а неуморним каснијим радом и објављеним делима, у земљи и иностранству, израстао је у теоретичара управног права који упоредо стоји са највећим европским теоретичарима управног права.

Од његових многобројних радова објављених пре рата споменућемо само она најважнија. Прва његова већа монографија после докторске дисертације је објављена 1928. године, у којој је, у бугарском управном праву, први пут теоријски обрадио управни акт. Иза тога објављује једну од његових најбољих монографија *„Административно правосъдие“* (1936), у којој је теоријски упоредноправно, и критичким прегледом судске праксе Врховног управног суда Бугарске, обрадио судску контролу рада управе и посебно изложио појам незаконитог управног акта као и правна средства за заштиту грађана од незаконитих управних аката. Посебно запажено дело академика Петка Стајнова је његово *„Чиновническо право“* објав-